

Skovdyrkeren

Nr. 32
Marts 2015

»At diskutere kronvildt i Danmark er som at diskutere abortlovgivning på Sicilien«

Citatet stammer fra et offentligt møde om kronvildtet – en vildtart, der kan dele vandene og bringe sindene i kog. Det citeres i en ny spændende bog, der på 150 sider gennemgår forholdene omkring de stigende kronvildtbestande i Danmark – med Sjælland som eksempel.

I tre år har en håndfuld forskere – finansieret af 15. Juni Fonden – gennemført et projekt, der har samlet al eksisterende viden om kronvildtet på Sjælland. Om historien, om bestandens udvikling og størrelse i dag, om fødevalg, om rollen som naturplejer, om selektionen, om jagtformerne, om påvirkningen af skov og landbrug, om afværkning af skader – og (især) om den fremtidige forvaltning.

Formålet har været at skabe dialog og komme med input til praktiske løsninger på en række interessekonflikter, der uundgåeligt følger de store dyrs gøren og laden. Og på den måde virke som idékatalog for det videre arbejde med at håndtere bestandene i praksis, blandt andet i nuværende og kommende hjortelaug. For samarbejde skal der til i forvaltningen af en vildtart, der færdes over store afstande på tværs af mange ejendomme.

Og selv om Sjælland er eksemplet, er undersøgelsen relevant overalt i landet, hvor man har kronvildt.

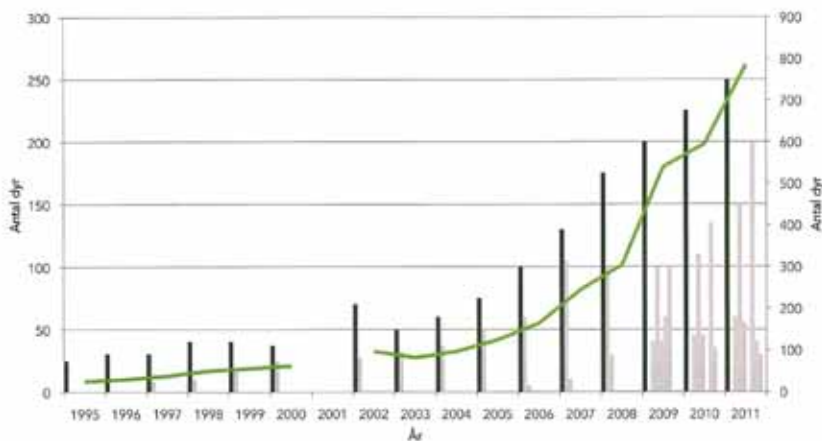
Den utrolige stigning

Kronvildtet har levet overalt i Danmark i næsten 10.000 år. Modsat uroksen, visenten og vildsvinet lykkedes det kronvildtet at overleve menneskets stadigt mere dominerende indflydelse, men bestanden mindskedes kraftigt, især fra 1600-tallet og frem. På Sjælland opretholdt man en bestand i Jægersborg Dyrehave med henblik på jagt og kødforsyning til hoffet, men det sidste fritlevende kronvildt på Sjælland blev nedlagt i 1854 i Rude Skov nord for København.

I dag er kronvildtet tilbage på Sjælland. Dels på grund af egentlige udsætninger, dels som følge af udslip fra indhegninger. Og det trives virkelig. Herunder vises en kurve over kronvildtets udvikling på Sjælland fra 1995 til 2011. Fra ganske få dyr til en bestand på 800 individer. Siden er udviklingen fortsat med utrolig hast, og i de seneste år er bestanden øget med en tredjedel hvert år. Antallet menes nu at ligge på omkring 2000 dyr.

Indberetninger af kronvildt på Sjælland til Jæger i perioden 1995-2011. Søjlerne aflæses på venstre lodrette akse. Sorte søjler viser den nordsjællandske bestand, og grå søjler viser bestandene på Syd- og Vestsjælland. Den grønne kurve viser det samlede tal (aflæses på højre lodrette akse). Data for 2001 mangler. Kilde: Kronvildt på Sjælland, 2014.

Man regner med, at de østdanske terræner kan bære 0,2 dyr pr. 100 ha i gennemsnit. Når fradrages bynære arealer, så regner forskerne med, at der i teorien er plads til i størrelsesordenen 10.000 krondyr på Sjælland.

En bestand af den størrelse vil afgjort skabe problemer. Dels i form af skader på landbrugsafgrøder og i skovene, dels i forbindelse med de mange stærkt trafikerede veje, hvor det store dyr udgør en betydelig risiko. Der er ingen tvivl om, at alle vore motorveje må hegnes – som man gør i Sverige, der har set en kraftig stigning i antallet af en endnu større hjort, elgen (som man i øvrigt også planlægger at sætte ud herhjemme).

Fremtidens forvaltning

Med de langt flere og større bestande kommer et behov for regulering. Her er problemet, at de lokale kronvildtbestande færdes på tværs af ejendomme, der har vidt forskellige ønsker med hensyn til vildttrykket. Fra landmænd og skovejere, der blot ser den som et uønsket

skadedyr til lodsejere, for hvem dyrets tilstedeværelse og specielt jagten er absolut ønsket (se bl.a. artiklen om besøget på Antoinettesminde på side 10).

Der er således flere større ejendomme på Sjælland, der ser kommercielle muligheder i denne jagt, blandt andet som erstatning for jagten på udsatte fugle – en jagtform, som i stigende grad kommer i miskredit i offentligheden. Mens kronvildtet derimod ses som en naturlig 'dansk' art, en art, som har en historisk ret til at være her, og en art, som også kan spille en positiv rolle som naturplejer. Så naturfolket har det meget bedre med kronhjorten end med fasanen.

Vildtforvaltningsrådet er meget optaget af sagen og har nedsat en national hjortegruppe, som blandt andet arbejder med jagttiderne. I den gruppe sidder jægere, naturfredningsfolk samt land- og skovbrugere. Lars Jensen fra Danmarks Jægerforbund er formand. Under denne er der oprettet 14 regionale hjortegrupper, der skal indsamle data om bestanden og afskydningen samt se til, at de jagtetiske regler overholdes.

Endelig opfordres lodsejerne lokalt til at oprette hjortelaug omkring de enkelte bestande. Blandt andet for på frivillig basis at regulere vildtpleje og afskydning med henblik på en biologisk naturlig sammensætning af bestanden i forhold til køn og alder, for at minimere vildtskadekonflikter i forhold til jordbruget, og for at skabe øget dialog mellem jægerne indbyrdes samt i forhold til andre brugergrupper.

Læs videre i bogen *Kronvildt på Sjælland*. Den kan bestilles for 100 kr. på hjemmesiden www.kronvildtsjaelland.dk, hvorfra den også kan downloades gratis.

(phi@skovdyrkerne.dk)

En rentabel og vildtvenlig skovdrift med kronvildt

Et nu afsluttet projekt har haft til hensigt at belyse den biologiske baggrund for de mange kronvildtskader på et stort jysk skovdistrikt, og har undersøgt mulighederne for en skovdrift, der ændrer kronvildtets adfærd med henblik på færre skader – uden at nedsætte jagtudbyttet, måske tværtimod.

Foto: Michael Sand

Af Marie Ravn, vildtforvalter og skov- & landskabsingeniør

Som det også fremgik af forrige artikel, er forvaltningen af klovbærende vildt for tiden et ganske varmt og om-diskuteret emne. Siden 2004 har dette medført et nationalt, regionalt og lokalt fokus på en bæredygtig kronvildtforvaltning, der skal sikre større og mere spredte

kronvildtbestande, flere ældre hjorte samt en reduktion af markskaderne.

Undertegnede har som afslutning på mit studie fordy-bet mig i dette emne med Løvenholm Skovdistrikt som

vært. På dette djurslandske skovdistrikt dyrkes i dag ca. 700 ha rødgran, svarende til godt 25% af det samlede skovbevoksede areal, og rødgranen er derfor særdeles betydningsfuld i distriktets samlede økonomi.

De nuværende skader

Kronvildtbestanden på Løvenholm anslås til ca. 400 efterårsdyr, svarende til ca. 8 dyr pr. 100 ha. Bestandens nuværende adfærd betyder store udgifter i skovbruget, især som følge af skrælning, der ødelægger den nederste del af stammen og giver styrketab samt indfaldsvej for rodfordærversvampen.

Mine undersøgelser viste en gennemsnitlig skrælningsintensitet på 97%! Og beregninger viste, at kronvildtbestandens adfærd gav distriktet et årligt tab i driftsklassen rødgran på 585 kr./ha/år alene grundet skrælning – en stigning på godt 40% over de seneste 20 år. Kronvildtet skræller desuden villigt i distriktets sitka, douglas og lærk.

Hertil kommer skovens øvrige udgifter og tabt fortjeneste i forbindelse med tvungen hegning, nedsat omdriftsalder, et begrænset træartsvalg, et øget efterbedringsbehov grundet topskudsbid og fejning samt betydelige skader

Sommerskrælning af rødgran på Løvenholm. Omkostning 585 kr./ha/år. Foto: Marie Ravn

og begrænset afgrødevalg i distriktets landbrug svarende til 500.000 kr./år. Endelig er der også udgifter til vinterfodring, pleje af foderagre samt tilskuds fodring (havre, wraphø, roer og gulerødder) på i alt 125.000 kr./år. Samlet over 1 mio. kr. – et beløb, der kun knapt modsvarer indtægterne ved distriktets jagtudlejning.

Jagtens virkning må ses i sammenhæng

Løvenholmskovene er opdelt i fem områder á 400-1.000 ha, hvor jagten drives af fire forskellige konsortier med i alt 35 medlemmer.

Som vi skal vende tilbage til, har skrælningerne en sammenhæng med mængden af forstyrrelser. Den store stigning i skrælningsintensitet og den dertilhørende svækkede rentabilitet i rødgrandyrkningen var umiddelbart overraskende, da konsortierne ikke afholder selskabsjagt oftere end de jagtetiske forskrifter, maks. hver 3. uge.

Ved nærmere eftersyn er forklaringen dog soleklar. Løvenholmskovene er sammen med flere store nabo-distrikter ét stort sammenhængende skovområde. Og eftersom vildtet ikke kender ejendoms- og/eller konsortieskel, er det antagelig de samme dyr, der færdes på hele området. En ukoordineret afholdelse af løvenholmskonsortiernes 44 selskabsjagter og formodentlig mindst én selvstændig pürsch- eller anstandsagt pr. medlem pr. sæson betød således intet mindre end 72 dage med jagtlig forstyrrelse i 2013/2014. Set fra kronvildtbestandens perspektiv svarer det til jagt hver anden dag i jagtsæsonens 5 måneder!

På denne baggrund er det således intet under, at vildtet på Løvenholm – såvel som mange andre steder i Danmark – har en uønsket adfærd, for den adfærd har vi selv oplært vildtet godt og grundigt i. Selv gode intentioner kan hurtigt få stik modsat effekt, når forvaltningen ikke sker på bestandsniveau, men på ejendoms- eller konsortieniveau.

Ro er vigtigt – forstyrrelse giver skader

Til vor overraskelse viste undersøgelserne, at 95% af skrælningen finder sted i (rød-)granbevoksningernes ganske unge år, hvor bevoksningerne ikke tilbyder nogen

nævneværdig føde. Dyrenes ophold i disse bevoksninger har altså intet at gøre med fødesøgning, men afspejler derimod et stort behov for ro og dækning i dagtimerne. Megen forstyrrelse fortrænger altså dyrene til de bevoksninger, der mindst tåler det i forhold til skrælning.

Kronvildt er biologisk set et dagaktivt græsningsdyr tilknyttet de åbne sletter. Det er et flokdyr, der færdes i rudler med mere eller mindre familiære relationer. I rudlen hersker der en klar hierarkisk struktur, hvor de største og ældste individer er de mest dominerende. Planter med højt træstofindhold udgør den naturligt foretrukne føde – f.eks. græsser, urter og lyng. Det er samtidig fødeemner med et lavt energiindhold og en høj tyggetid.

Kronvildtet har været i Danmark siden sidste istid og er utrolig godt tilpasset det danske klima og de sæsonbestemte fødevariationer. Således følger dyrenes energi-behov året igennem naturens fødeudbud – planternes vækstsæson er lig med kronvildtets reproduktions- og gevirproduktionsperiode, mens vinter betyder "dvale" hos planter såvel som vildtet.

Fodring er gambling

Mange danske jægere og skov- og landbrugere fodrer kronvildtet i stor stil, måske i den overbevisning, at dyrene så kan mættes i tilskudsfoder, og man derved kan undgå eller reducere skader på træer og afgrøder. Dette er tvivlsomt. Oftest fodres der med fødeemner, der er nemme og billige at bringe ud (roer, gulerødder o.l.), der kan tippes af i bunker f.eks. på en vildtager. Tilskudsfodringen består således af særdeles næringsrige fødeemner sammenlignet med det naturligt forekommende fødeudvalg, hvilket klart nok gør tilskudsfoderet attraktivt, men samtidig umuliggør vildtets vintertilpassede dvale.

Fodring har typisk til hensigt at virke som en supplerende fødekilde, der skal aflaste træer og afgrøder, men får ofte den modsatte effekt, hvor mere vil have mere. Denne uhensigtsmæssige fodring med letfordøjeligt og sukkerholdigt foder skaber, en til tider farlig, ubalance i vommens pH. Endvidere tilgodeser fodring i dynger, bunker, trug o.l. kun de mest dominerende individer, der uden problemer kan afholde de hierarkisk lavere rangerende dyr fra at tage del i festmåltidet.

Af såkaldte jagttekniske årsager ses skydetårne/-stiger placeret ved mange vildtagre rundt omkring i det danske landskab, da jægeren her føler størst chance for jagtsucces. Objektivt set bærer denne "jagtform" nærmere præg af en stressende tålmodighedskamp: Kan dyret modstå vildtagerens festmåltid længere, end jægeren orker at bevogte det? Hvis vildtagre skal have en kompensatorisk fødeeffekt i forhold til skader på træer og afgrøder, er det af afgørende betydning, at agrene i stedet betragtes som foderagre, der placeres hensigtsmæssigt og udelukkende tjener vildtets fundamentale behov; fødeindtagelse i uforstyrretthed.

Adfærdsændrende forvaltning

Kronvildtets mindste rudelstruktur består af hind med kalv og smaldyr. Når kronkalven er seks måneder gammel er den ikke længere afhængig af modermælken, men vil naturligt forblive hos hinden frem til den følgende brunstperiode (smalhinden ofte endnu længere). Denne sociale afhængighed vidner om adfærdsoplæringens betydning, hvor hindens erfaringer og indgående terrænkendskab videregives til kalven – bl.a. ængstelse ved anvendelse af førortalte vildtagre. Denne viden-delning er af stor værdi for afkommets trivsel og kommende formeringschancer, hvorfor det er i hindens såvel som i kalvens interesse, at erfaringer overleveres fra én generation til den næste.

Som jægere og forvaltere bestemmer vi i høj grad selv, hvilke "do's and don'ts", vi lærer kronvildtet. Hvis forvaltningen skal være effektiv, og skaderne i skoven såvel som det åbne landskab skal reduceres, er humlen at droppe den traditionelle "symptomforvaltning" og i stedet tage udgangspunkt i årsagen, hvor vi kan "op-lære" kronvildtet i en mere hensigtsmæssig adfærd, og derigennem regulere dets aktivitet op/ned i udvalgte områder. En adfærdsændrende forvaltning skal tage udgangspunkt i vildtets biologi, hvor de gamle individers erfaringer og rudlens udprægede sociale struktur bruges aktivt til at opnå en mere ønsket arealanvendelse døgnet og året igennem.

Gennem skovdriften (f.eks. jagt, foderagre, evt. publikumsfaciliteter) kan kronvildtets dagaktivitet flyttes fra områder med unge sårbare bevoksninger ("reduktions-

områder') til områder domineret af mere lysåbne fourageringsarealer og plejekrævende naturtyper med langt større fødemæssig værdi ('koncentrationsområder'). Således kan de mest udsatte træarter og -aldre aflastes og de kronvildtrelaterede udgifter reduceres, hvilket er første ben i en rentabel vildtvenlig skovdrift.

Optimering af jagteffektivitet

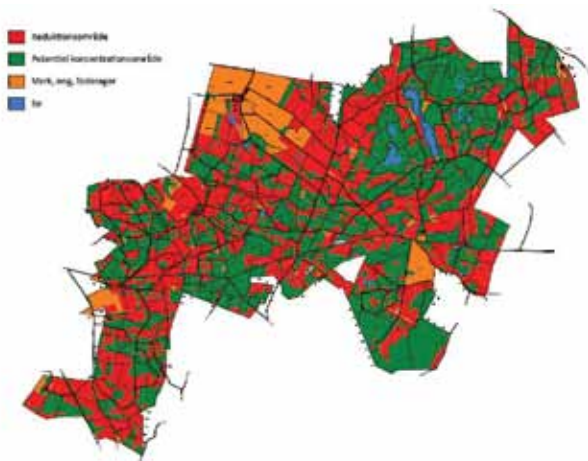
Andet ben er økonomisk optimering af jagtens værdi. En sådan må søges opnået gennem en forbedret jagteffektivitet med størst muligt udbytte ved mindst mulig forstyrrelse. Der er mange forskellige redskaber i den jagttekniske værktøjskasse med positiv indflydelse på jagt-effektiviteten, herunder skydetårnenes placering i forhold til reduktions-/koncentrationsområder, afsætning af skytterne mv.

Vigtigst af alt er et klart og tydeligt formål med den enkelte jagtdag – kvantitet eller kvalitet – og formidlingen af dette formål til deltagerne.

Hvor det er ønsket at reducere bestandsstørrelsen, er det vigtigt, at parolen ikke også åbner mulighed for afskydning af f.eks. kronebærende hjorte – i så fald vil den kvalitativt fokuserede jæger ofte lade kalv, smaldyr og/eller hind passere, i håbet om, at 'den store hjort' kommer sidst.

Omvendt kan det gå galt, når jagten har til hensigt at selekttere enkelte, men bestemte dyr ud af bestanden (f.eks. de mindste kalve eller golve hinde), da det overordnede formål er flere dyr og/eller en mere jævn kønsfordeling (oftest lig med flere hjorte), hvis den kvantitativt fokuserede jæger har et mål om mere kød til fryseren. Man kan som bekendt ikke både blæse og have mel i munden.

Kød til fryseren eller et stort gevir – to forskellige slags jagt. Foto: Michael Sand

Skrælningstolerance. Kort over den nuværende skrælningstolerance på Løvenholm. Røde områder er sårbare bevoksninger, hvor skrælningsrisikoen og de økonomiske konsekvenser er store, og hvor vildtaktiviteten derfor ønskes reduceret, mens grønne områder er bevoksninger uden risiko for skrælning og skal ses som forslag til koncentrationsområder. De orange og blå områder er skrælningsneutrale. På basis af denne kortlægning fastlægges "reduktionsområder" med høj jagtintensitet henholdsvis "koncentrationsområder" med lav jagtintensitet og gode fourageringsmuligheder.

Dårligt formidlede formål fører til unødigt forstyrrelse af mange dyr, og forstyrrelse betyder øget aktivitetsniveau, øget energibehov og dermed øget risiko for skader på træer og markafgrøder, og dét er dårlig jagteffektivitet.

Biologisk indsigt

Biologisk indsigt er det helt elementære redskab, når kronvildtets adfærd skal vendes i en mere ønsket retning, og når jagtens værdi ønskes optimeret. Forvaltningspraksis har stor indflydelse på dyrenes aktivitetsområde, fourageringsvaner, energibehov og ikke mindst bestandens sammensætning. Og dermed også på skadernes omfang.

På Løvenholm vil det være helt afgørende vigtigt at få defineret et antal velplacerede koncentrations- og reduktionsområder, at opnå en passende afskydning (antal såvel som køn/alder) i forhold til den nuværende bestandssammensætning, samt at få en ensrettet koordinering og planlægning af konsortiernes jagtafholdelse.

Reduktionsområderne skal omfatte de mest sårbare partier af skoven, hvor kronvildtets aktivitet skal reduceres primært gennem jagtlig forstyrrelse. Derimod skal koncentrationsområderne omfatte bevoksninger, hvis alder og/eller type tåler en øget kronvildtaktivitet, og de skal byde på uforstyrrede fourageringsmuligheder året rundt.

Kan vi løfte opgaven?

Det er uvant for den almene danske jæger at tænke forvaltning på bestandsniveau, når vi er vant til, at vi lovligt kan jage på 1 ha, hvis vi blot selv ejer jorden. Men vi skal ikke kun gå på jagt, vi skal forvalte. Og det er helt fundamentalt, at forene kronvildtforvaltningen på bestandsniveau (uanset om målet er kød og/eller trofæ), hvis det skal være økonomisk mærkbart i forhold til skader og jagtudbytte – det er hjørnестenen i en rentabel vildtvenlig skovdrift.

En velovervejede forvaltning på bestandsniveau skal sikre, at jagten ikke sker på vildtets bekostning, hvorfor det er bydende nødvendigt, at forvaltningen i stedet tager afsæt i vildtets biologi og foregår på vildtets præmisser. Det vil kræve en ændret tilgang, hvor vi – i vores danske landbrugskultur – skal forstå at forvalte kronvildtet som vildt og ikke som domesticerede produktionsdyr. En opgave vi burde kunne løfte.

Artiklens forfatter: Marie Ravn, vildtforvalter og skov- & landskabsingeniør.

En herlig ejendom – fuld af kronvildt

På en af de mange solrige dage i denne varme vinter besøgte *Skovdyrkeren* en skovejendom på 72 ha på Vestsjælland. Skoven ligger i kronvildtets vigtigste kerneområde på Sjælland, det såkaldte Åmoseområde, hvor der skønsvist står 6-700 kron dyr. Og vi må tilstå, at det kan ses på skoven.

Et fantastisk smukt og kuperet morænelandskab med en mosaik af skov og åbent land, søer og moser. Et ideelt terræn. Her er foruden kron dyrene en fin bestand af råvildt (på det seneste også dåvildt), her er fasaner

og skovduer og tidvis ænder og gæs. Her er ræve i naturgrave, rovfugle på vingerne – kort sagt alt, hvad en jagt- og naturinteresseret familie kan ønske sig.

Ejerne er juristerne Birthe og Sven Rosenmeyer Paulsen – sidstnævnte nyvalgt bestyrelsesmedlem hos Skovdyrkerne Øst. Familien købte ejendommen i 2001 – en tidligere frasolgt forvaltergård under Torbenfeldt Gods. Efter købet er beboelsen renoveret til en meget fin standard, og Skovdyrkerne (ved skovfoged René Didriksen) har lavet en grøn plan for skoven og de åbne arealer.

Målsætning

Ejendommen drives som en skovejendom med begrænsede landbrugsarealer, som i øvrigt ikke kan tilplantes af hensyn til flere gravhøje fra yngre stenalder. Egentlig er der tale om en gammel skovrejsningsejendom, hvor tilplantningen begyndte under 2. verdenskrig. Den domineres af nordmannsgran, men der er også bevoksninger med eg og rødgran. Efter stormfaldet i 1999 er plantet mere eg og bøg.

Formålet er at drive ejendommen, så den foruden at blive skovbrugsmæssigt velproducerende fremtræder som en velfungerende biotop for vildtet. Det betyder, at der både skal være skjul og fødemuligheder. På langt sigt ønsker man en forøgelse af herlighedsværdien, optimerede jagtmuligheder samt udnyttelse af de vedproducerende bevoksningers potentiale.

Kronvildtet er udfordringen

En af de store glæder – og en af de store udfordringer – er kronvildtet. Naboskabet til Torbenfeldt Gods' store skovarealer sikrer hyppig tilstedeværelse af meget kronvildt på ejendommen.

Det største problem er skrælningerne. De går ud over alle eksisterende træarter – løv som nål. Og op i ganske store dimensioner. Skrælningen generer den forstlige udnyttelse af den nederste del af stammen, hvilket naturligvis koster. Desuden giver skrælningen indfaldsvej for råd i stammerne med svækkelse og stormfald til følge.

De mange skrælninger gør også tyndingerne problematiske. Rækkevise

Til venstre en rødgranbevoksning, hvor stort set alle træer er skrællede. Til højre er et træ knækket på grund af rådgangreb efter skrælning.

tyndinger ville fjerne en del af de uskadte træer og efterlade mange skrællede træer. Og selektiv fjernelse af de skrællede træer risikerer at føre til, at de øvrige, hidtil uskadede træer nu skrælles. I det hele taget risikerer tyndinger at destabilisere bevoksningerne.

Tilsvarende problemer har man med anlæg af nykulturer. En fin (hegnet) nordmannsgranbevoksning i juletræsstørrelse havde heller ikke kunnet få fred, med mange topskader til følge. En idé til fremtidige kulturer kunne være sitkagran på stor afstand med henblik på tyndingsfri drift.

Birthe Rosenmeyer Paulsen foran en yngre granbevoksning, hvor vildtet ynder at stå. Vekslerne afslører en intensiv trafik.

Det er svært at gå en tur i Antoinettesminde Skov uden at støde på en rudel kronvildt.

Jagten

Sven Rosenmeyer Paulsen er formand for det lokale kronhjortelaug nord for Store Aamose. Lauget fungerer på helt frivillig basis, og har efterhånden godt 30 lodsejere repræsenterende ca. 70 af de relevante arealer. Lauget følger og analyserer bestandsudviklingen, og man aftaler omfanget og arten af jagt på det årlige møde, hvor også Naturstyrelsen deltager. Der er enighed

om først og fremmest at skyde kalve og hinder, mens kun hjorte med mindst 14'ender må nedlægges. De jagt-etiske regler tillader afskydning af ét krondyr pr. 25-50 ha. I den forløbne sæson er der nedlagt 82 dyr, hvoraf langt de fleste er hundyr og kalve. Men også knap 10 store afskudsbare hjorte er det blevet til.

På ejendommen holdes én selskabsjagt, og der skydes 2-3 dyr om året – til egen fryser. Der vinterfodres med roer og wrap, og der anlægges hvert år vildtagre med fodermarvkål, kløver, græs m.m. Vildtpresset er dog så hårdt, at vildtagrene et totalt nedgnavede her i januar.

Men spændende er det, og under vor rundgang kan vi ikke undgå at støde ind i en rudel på 25-30 dyr. Det er ikke til at vide, om de frivillige laug rundt om i landet på sigt kan styre bestandsudviklingen. Hvis ikke, kan vi uden tvivl forvente os nye initiativer fra Vildtforvaltningsrådet i de kommende år.

(phi@skovdyrkerne.dk, inkl. fotos)

Medlem af Skovdyrkerne

Antoinettesminde

Navn og beliggenhed:	Antoinettesminde ved Mørkøv på Sjælland.
Ejer:	Birthe og Sven Rosenmeyer Paulsen.
Ejendommens størrelse:	72 ha
Driftsformål:	At sikre ejendommen som en velfungerende biotop for kronvildtet i kombination med en traditionel forstlig anvendelse.
Medlem siden:	2001 af Skovdyrkerne Øst
Bruger Skovdyrkerne til:	Den lange planlægning via en grøn plan samt alt det praktiske vedrørende skovdriften.
Medlem fordi:	”Forgængerer på stedet anbefalede, at vi blev medlem af Skovdyrkerne, og i skovfoged og vildtforvalter René Didriksen har vi fået en yderst kompetent sparringspartner til både skovdriften og vildtforvaltningen på ejendommen”.

Antoinettesminde – medlem af Skovdyrkerne Øst siden 2001.

Vildtagre til hjortevildt

En vildtager kan have mange formål, men i forhold til hjortevildtet er vildtagerens formål næsten udelukkende at tilbyde vildtet føde. Dækning finder hjortevildtet i skoven, typisk i yngre nåletræskulturer eller i småbeplantninger i det åbne land. Men i skoven finder hjortevildtet desværre ikke altid tilstrækkelig føde, hvilket ofte medfører betydelige skader i skoven og på de omkringliggende landbrugsarealer. Anlæg af vildtagre kan være et af flere redskaber, der kan tages i brug for at begrænse disse skader.

Wildlife Winter Holding Cover og Skovdyrkernes Engblanding sået i striber langs en skovkant. Udbyttetabet ved ikke at dyrke de sidste meter mod skoven med en landbrugsafgrøde er begrænset. Til gengæld har man sikret vildtet føde og dækning. Foto: Børge Nissen

Af vildtforvalter Asbjørn Hellesøe-Jensen, Skovdyrkerne Fyn

Placering og udformning

Lovgivningen sætter visse begrænsninger for, hvor vildtagre kan placeres, men i det store hele er der vide rammer. Selv meget små vildtagre kan have en stor effekt, særligt for råvildtet, der lever alene og derfor ikke har brug for så store arealer som då- og kronvildt. Ge-

nerelt er det bedre med mange små vildtagre frem for enkelte store. Derudover bør vildtageren have så lang en rand som muligt – hellere aflang end kvadratisk. Er det tilgængelige areal kvadratisk, kan det evt. brydes op af kortslåede spor eller ved at anvende forskellige afgrøder sået i striber.

I det åbne land må vildtagre etableres på landbrugsjord. Modtager man tilskud efter enkeltbetalingsordningen, kan man etablere de såkaldte vildtstriber på op til 10 meters bredde uden at skulle ansøge særskilt om dette. Dog skal man fraregne gødning for det areal vildtageren lægger beslag på. Vildtstriberne må maksimalt udgøre 10% af markens samlede areal, og der skal være minimum 10 meter mellem de enkelte vildtstriber. I forhold til hjortevildt er det ideelt at placere vildtstriberne langs skovkanter som en buffer ud mod den egentlige afgrøde. Vildtstriber kan også placeres langs brede levende hegn, hvor især råvildtet naturligt færdes. Placeres vildtstriberne midt i marken, er det naturligvis fortrinsvis markvildtet, der vil have gavn af vildtstriberne.

I skoven gælder skovloven. Ifølge den må man etablere de vildtagre, der er nødvendige for skovens drift. I hvilket omfang der er lovhjemmel til at etablere vildtagre i skoven, må altså bero på en konkret vurdering af skovens samlede drift set i relation til den lokale vildtbestands størrelse.

En af de vigtigste parametre ved placeringen af vildtagre er, at vildtet også får den fornødne ro til at fouragere på arealerne. Praktiske erfaringer fra Tyskland viser, at

Så er der serveret! Et veldækket bord med masser af friske grønne urter – her er det Skovdyrkernes Engblanding. I blomsterne finder honningbier og andre bestøvende insekter nektar og pollen. Foto: Børge Nissen

kronvildt øver langt mindre skader på skoven, hvis de får den fornødne ro til at fouragere på de anlagte vildtagre. Det bør man have med i betragtningen, når vildtagrenes placering udvælges (gerne de 'koncentrationsområder', som omtales på side 8).

Der bør ikke jages (eller for den sags skyld cykles eller rides) på eller i nærheden af en vildtager, da den derved mister en stor del af sin effekt.

Afgrødevalg

Erfaringen viser, at man til vildtagre altid er bedst tjent med at vælge en blanding af flere afgrøder – enårige og flerårige. Skulle der være en enkelt art, der mislykkedes eller vantrives, er det ikke ensbetydende med total fiasko. Derudover bevirker denne strategi også at man, pga. arternes forskellige udviklingshastighed, får en længere nytteperiode end ved blot at anvende en enkelt art.

Til hjortevildt bør man vælge en blanding af afgrøder, der kan levere grøntføde over en så lang periode som muligt. Typisk vil en sådan blanding indeholde forskellige kulturgræsser, en eller flere kvælstoffikserende arter som f.eks. lucerne, hvidkløver eller lupin. Derudover indeholder frøblandingerne ofte flere forskellige andre urter som cikorie og korsblomstrede arter som foderraps og olierædike. Mange af disse planter vil ikke kun tjene som føde for hjortevildt, men også gavne vildt og insektliv i bred forstand.

Hos Skovdyrkerne har vi bl.a. Skovdyrkernes Engblanding, Kings Deer Lawn og fra sæson 2015 også Vildtmix til let jord i sortimentet. Alle er meget velegnede som vildtagre til hjortevildt.

Anlæg og pleje

Mange tilsår sine vildtagre sidst på foråret samtidig med landbrugets såning. Ulempen herved er, at vildtageren er på toppen samtidig med hele den vilde flora. Man kan derfor med fordel vente med at anlægge sin vildtager til hen på sommeren. Med denne strategi opnår man, at vildtageren er klar til at tage over, når de naturligt forekommende fødeemner sidst på sommeren begynder at aftage i mængde og kvalitet.

Forud for såningen er det vigtigt at have forberedt et godt såbed. Etableres vildtageren efter ryddet skov, kræver det lidt forarbejde. Arealet skal ryddes grundigt for kvas og derefter knuses. I enkelte tilfælde kan det være tilrådeligt at rodfræse arealet, men ofte vil fræseren efterlade en sål i jorden med forsumpning til følge. Når arealet er ryddet skal det kalkes. 3-5 tons kalk pr. ha er sædvanligvis passende for at få gang i omsætningen. På landbrugsjord kan man normalt klare sig med fræsning eller pløjning/harvning, afhængig af hvilke redskaber man har til rådighed.

Etårigt ukrudt i vildtageren er ikke nogen katastrofe. Mælder, pileurt og andet ukrudt er til stor gavn for vildt og insekter og bør derfor levnes plads i rimeligt omfang. Kvik og andet græsukrudt bør man derimod undgå.

Såning bør om muligt foregå forud for en periode med regn, som vil sikre, at frøene spirer hurtigt. Såningen kan klares på flere forskellige måder. På mindre irregulære arealer vil det letteste oftest være at så med hånden. For

at mængden bliver lettere at styre i hånden, kan frøene blandes med sand. Et godt tip er at dele frøene i to portioner og gå arealet over to gange. På den måde sikrer man sig mod ujævn såning og mod lige pludselig ikke at have flere frø tilbage.

For at sikre det højest mulige udbytte af vildtageren bør den omlægges med jævne mellemrum. Man kan med stor fordel dele sit areal op i to dele og drive vildtageren i to-årig rotation, hvorved man har vildtagre på forskellige udviklingstrin. Det kan anbefales at afpudse vildtageren minimum en gang årligt, det bedste tidspunkt for dette er i sensommeren.

Vil man gøre lidt ekstra ud af det, kan man holde nogle kortklippede spor i vildtageren, hvor der altid er friske grønne skud til vildtet og mulighed for at komme ud og ryste pelsen efter en regnbyge. Man vil hurtigt opleve, at vildtagre skaber mere liv, og de vil, uanset om man er jæger, biavler eller blot naturinteresseret, blive højdepunkter på turene rundt i terrænet.

www.skovdyrkershop.dk

Husk, at bestille frø til vildtageren!

Skovdyrkernes Engblanding – Kr. 949,00

Vores helt egen frøblanding til skovenge og lignende, med græsser, kløverarter, cikorie og flere andre urter.

Skovdyrkernes Topmix – Kr. 689,00

Specielt udviklet til råvildt. Velegnet langs skovkanter og i remiser. Indeholder cikorie, hvidkløver, alsikke, kællingetand og lucerne.

Kings Deer Lawn – Kr. 1.189,00

Spændende engelsk frøblanding til hjortevildt med mange forskellige græsser og urter.

Vildtmix til let jord – NYHED 2015 – Kr. 589,00

Udviklet specielt til lettere jorder, indeholder bl.a. stenkløver, lupin, boghvede og stauderug.

Se det store udvalg af frø og bestil på www.skovdyrkershop.dk eller hos Skovdyrkerne Fyn på tlf. 62 62 47 47 eller på mail fyn@skovdyrkerne.dk.

Biotopplanerne – nye regler

I 2010 indførtes nye regler for udsætning af fasaner og agerhøns. Reglerne blev ændret i 2013/14, og har du ikke tilpasset din biotopplan efter de nye regler, skal det gøres inden 1. maj 2015. Skovdyrkerne har udviklet et koncept, der gør det enkelt at udarbejde og især at opdatere sin biotopplan.

Vegetationsstriber er pointgivende i biotopplanen og i dette tilfælde er den tilsået med vildtafgrøder. I perioden fra såning og indtil afgrøden er kommet op, fungerer striben her som opholdssted for vildtet i vådt vejr. Når vildtafgrøden er kommet op, og rapsen er høstet, er der skabt føde og dækning. Uden en vegetationsstribe som på billedet har vildtet pladsmangel, fordi afgrøderne er tætte og strækker sig helt ud til markskellene. Striben er støtteberettiget som den øvrige markafgrøde. Foto: René Didriksen

Af skovfoged og vildtforvalter René Didriksen, Skovdyrkerne Øst

Formålet med biotopplanerne er at forbedre vildtets levesteder og sikre, at ejendommens terræn med hensyn

til føde og skjul kan bære udsætningen. Samtidig skal biotopplanerne på landsplan skabe bedre levesteder for

det naturlige plante- og dyreliv knyttet til landbruget. Følgende beskriver lidt om, hvem der skal have en biotopplan, og hvordan den skal anmeldes.

Lovlig udsætning uden plan

Alle ejendomme på under 100 ha må udsætte 100 agerhøns og/eller fasaner. Ved en ejendom forstås et sammenhængende jordstykke med én ejer. På ejendomme over 100 ha må udsættes 1 fugl pr. ha – ligeledes uden biotopplan.

På skov- og naturejendomme kan udsættes 7 fugle pr. ha uden plan. Hvis en skov-/naturejendom er mindre end 14 ha, kan dog som før nævnt udsættes 100 fugle.

På kombinerede ejendomme må udsættes 7 fugle pr. ha skov/natur + 1 fugl pr. ha markjord. Dette gælder dog kun, hvis landbrugsarealet er mindre end 22 ha. I sidstnævnte tilfælde skal udsætningen anmeldes til Naturstyrelsen. Hvis landbrugsarealet på den kombinerede ejendom er større end 22 ha, kan kun udsættes 1 fugl pr. ha for hele ejendommen.

Ved alle udsætninger af mere end 100 fugle kræves desuden deltagelse i et godkendt kursus.

Slåede spor er et tiltag, der især gavner hønsefuglene og giver point i biotopplanen. Efter vådt vejr trækker vildtet ud på sporene. Derudover producerer sporene en masse næringsrigt friskt grønt græs, som også harer og hjortevildt prioriterer højt. Foto: René Didriksen

Maksimum 7 agerhøns eller fasaner pr. hektar

Hvis der ønskes udsat mere end det ovennævnte antal fugle, eller hvis der hører mere end 22 ha landbrug til ejendommen, kan man få tilladelse til udsætning af 7 fugle/ha.

En biotopplan skal minimum indeholde:

1. Et oversigtskort i 1:10.000, der beskriver og angiver status for planarealerne. Bl.a. oversigt for udtagne arealer
2. En beskrivelse af ejendommens fremtidsplaner for udvidelse, beskyttelse, plejetiltag osv. af eksisterende naturelementer
3. En beskrivelse af allerede gennemførte og planlagte biotopforbedringer, såsom placering af brak, etablering af søer, plantning af remiser, anlæg af vildtagre osv.
4. Oplysninger om, hvorvidt ejendommen benytter sig af den udvidede mulighed for opsætning af rævefælder
5. Angivelse af navn og adresse på den person/de personer, der har ansvaret for udsætningen.

Efter anmeldelse og gennemførelse af biotopplanen skal tiltagene opretholdes i mindst et år, eller indtil en ny plan anmeldes. Lærkepletter, sprøjte- og gødningsfrie randzoner og kyllingestriber dog kun til og med høst. Efterafgrøder opretholdes til den 20. februar.

Dette kræver, at ejendommen anmelder og gennemfører en biotopplan. Desuden skal den person, der er ansvarlig for udsætningen, gennemgå et godkendt kursus vedrørende udsætning af fuglevildt.

Ejendommen skal score 100 point

De lovpligtige biotopplaner indeholder 18 forskellige tiltag. For at sikre mest mulig effekt, variation og spredning af de forskellige plejetiltag værdisættes hvert enkelt tiltag med point. For at biotopplanen kan godkendes, skal ejendommen score mindst 100 point ved hjælp af terrænpleje.

Tidligere skelnede man mellem primære og sekundære tiltag. Det gør man ikke mere. Pointgivningen for det enkelte tiltag er enten areal- eller længdeafhængig, og der er fastsat en øvre grænse for, hvor mange point man kan score for hver type tiltag. Eksempelvis giver sprøjte- og gødningsfrie bræmmer 4 point pr. 100 meter og maks. 25 point.

Et vigtigt samarbejde!

Ingen kender ejendommen så godt som dens ejer eller den ansvarlige for den løbende drift. Denne lokale viden kombineret med Skovdyrkernes generelle erfaring med vildtpleje og ejendomsplanlægning er guld værd, når biotopplanens tiltag skal fastlægges.

Vi kommer ganske hurtigt frem til målsætningen og de 100 point, når vi sammen sidder ved bordet og skitserer rammerne for biotopplanen. Der er mange hensyn

at tage, og vi kan lige så godt koordinere de forskellige interesser fra begyndelsen.

Hvornår skal man i gang?

Biotopplanen skal i 2015 anmeldes senest den 1. maj, og anmeldelsen skal ske elektronisk via www.virk.dk. Det betyder, at man skal i gang nu, så planen kan udarbejdes, og tiltagene kan gennemføres i rette tid.

Man kan selv udarbejde sin plan, men det anbefales, at man benytter sig af rådgivning i forbindelse med udarbejdelsen. Flere af tiltagene griber ind i markdriften og kan ved fejltagelser påvirke støtten til enkeltbetalingen. Herudover er rådgiveren på baggrund af sin erfaring dygtig til at vurdere, hvilke typer af tiltag der er mest effektive på den enkelte ejendom.

Skovdyrkernes koncept for biotopplaner

Skovdyrkerne udarbejder biotopplaner på baggrund af et elektronisk kortprogram, som mange kender fra de digitale skovkort. Det betyder, at det er meget overkommeligt at annullere, tilføje eller flytte på tiltagene og derefter opdatere pointsummen på ejendommen. Mange benytter sig af konceptet, og vi er nu klar til at lave nye planer eller revidere allerede udarbejdede planer efter de nye regler.

Planerne laves naturligvis generelt mhp. at få lov til en øget udsætning. Men glem ikke, at gennemførelsen af planens tiltag vil hæve hele niveauet for den naturlige vildtbestand og for jagtmulighederne på ejendommen.

**Der er flere værdier
i din skov, end du tror!**

Følg os på
facebook

SKOVDYRKERNE

www.facebook.com/Skovdyrkerne

Vildtparade. Foto: Søren Fodgaard

Jagten som driftsgren

At jagt har en værdi, der kan sælges til jægere, det er ingen nyhed, og i mange år har udlejning af jagt været en betydelig indtægtskilde for mange land- og skovbrugsejendomme. Traditionelt har udlejning af dagjagter og andre former for korttidsjagter været noget, man forbandt med store ejendomme som f.eks. godser, der havde sit eget jagtvæsen.

Der er dog i de senere år opstået et marked efter dagjagter med færre deltagere og med væsentlig mindre forventning til afskydningen. Dette åbner op for, at også mindre ejendomme uden et egentligt jagtvæsen kan udbyde sådanne dagjagter.

Af skovfoged Anders L. Jensen, Skovdyrkerne Nord-Østjylland

Antallet af jægere stiger. Og modsat for 30 år siden er den typiske nyjæger ikke længere en 16-årig dreng med landmandsbaggrund, men snarere en m/k i sin bedste alder med fuld fart på karriere, familie og styr på økonomien.

Det betyder, at der er et stort antal jægere, der ikke har tiden eller lysten til at passe et jagtterræn selv, men samtidig er ressourcestærke nok til at købe sig adgang til gode jagtoplevelser.

Resultatet af dette er, at efterspørgslen på jagt er stigende, og man skal derfor som ejer af en skov- eller landbrugsejendom være opmærksom på de indtægtsmuligheder, der er i jagtudlejning.

Korttidsleje kontra langtidsleje

Muligheden for jagtudlejning på ejendomme uden et jagtvæsen har traditionelt været igennem langtidsleje, hvor en eller flere jægere lejer hele jagtretten på en ejendom over en flerårig periode. Derimod er korttidsleje ofte forbundet med dagjagter på opdrættede fasaner eller guidet afskydning af enkelt dyr i form af bukke eller hjorte.

Langtidsudlejning af jagt har dog en række ulemper, da det dels udelukker ejeren fra selv at bruge jagten, dels gør det sværere at styre eventuelle konflikter imellem jagten og ejendommens øvrige drift.

Der er dog intet til hinder for, at man også på ejendomme uden jagtvæsen udlejer korttidsjagter, og netop i disse år er tendensen måske ligefrem en stigende efterspørgsel på sådanne mindre korttidsjagter.

Relevante jagtformer

Går man med tanker om at udbyde korttidsjagter, er der en række forskellige jagtformer, man bør overveje.

Rough shooting

Rough shooting begrebet kom til Danmark for år tilbage og dækker over en dagsjagt med få deltagere, ofte kun 5-10 personer, som ofte selv medbringer hunde.

Flyvende agerhøns. Jagt med stående hund er en næsten forsvundet jagtform i Danmark. Foto: Bent Wiersch Nielsen

Ved rough shooting anvendes ofte mere ukurante såter end med traditionelle klapjagter, og ofte vil læhegn, små moser og regulære skovstykker kunne anvendes som såt. Samtidig er det ikke unormalt ved rough shooting, at deltagerne selv hjælper til med afdrivning af såterne.

Trækjagt

Har man på ejendommen gode trækjagtsmuligheder som f.eks. arealer med træk af skovduer, er det også muligt at udleje denne form for jagt.

Jagt med stående hund

Jagt med stående hund er en næsten forsvundet jagtform i Danmark, men der er stadig en del jægere, der finder denne jagtform meget spændende.

Har man arealer, der er velegnet til jagt med stående hund og en tilpas bestand af agerhøns eller fasaner, vil det være oplagt at udleje sådanne jagter.

Der vil ofte være tale om jagter med meget få deltagere, der medbringer deres egne hunde, og som selv kan stå for den praktiske afvikling af jagten.

Afskydning af hjortevildt

Også afskydning af hjortevildt, herunder råvildt, kan udlejes som korttidsjagt – både i form af en enkelt pürsch og i form af en jagt hvor jægeren får lov til at gå på arealerne i en periode for at afskyde et enkelt dyr.

Afskydning af bukke/hjorte vil naturligvis være mest efterspurgt, men der findes også et marked for efterårsjagt på rå/lam eller hind/kalv.

Jagt- og vildtpleje er nødvendig

Hvis man vil udleje jagt i form af dagsjagter eller anden korttidsleje, så er det en nødvendighed at lave en aktiv jagt- og vildtpleje på ejendommen.

Det kan være i form af terrænpleje, hvor man prøver at optimere den jagtlige værdi af de eksisterende remiser, søer, læhegn o.l., der findes på ejendommen, f.eks. igennem foryngelsesbeskæring af remiser og læhegn, oprensning af søer m.m.

Haren trives i og lige udenfor brede, lave skovbryn, især hvor disse ligger i tilknytning til en vildtager. Dens primære fødekilde er de forskellige landbrugsafgrøder i grøn og frisk tilstand. Desuden friske urter, saftigt græs og friske skud fra træer. Foto: Skovdyrkerarkiv

Det kan også være relevant at anlægge nye biotoper til vildtet, i form af nye remiser, etablering af nye vandhuller eller etablering af vildtagre. Her skal man især være opmærksom på de muligheder, der er for at lave vildttiltag på arealer med enkeltbetaling.

Fodring af vildtet igennem vinterhalvåret bør naturligvis være en selvfølge, og ud over direkte fordring kan det også ske igennem forøgelse af den naturlige fodertilgængelighed ved såning af foderafgrøder eller skovning af løvtræer i vinterperioden.

En næsten lige så stor selvfølge er en aktiv regulering af rovvildtet. Her tænkes især på krager, husskader og ræve.

Udsætning kan også komme på tale. Især mindre udsætninger af ænder eller udsætning af fasaner eller agerhøns ved brug af skrukhøns kan være relevante, hvis målsætningen er afholdelse af mindre jagter.

Endelig bør også etableringen af mere jagttekniske foranstaltninger som hochsitze og skjul til trækjagt være med i overvejelserne.

Skovdyrkerne har et landsækkende netværk af konsulenter med speciale i jagt og vildtpleje, og en måde at komme videre på er at få en sådan konsulent ud på et ejendomsbesøg, hvor vi gennemgår de forskellige muligheder.

Skovdyrkerne kan også være behjælpelige med mange af de opgaver, der er forbundet med terrænplejen, som etablering af nye remiser og søer, vedligeholdelse af læhegn og andre beplantninger m.m., ligesom Skovdyrkerne forhandler både frø til vildtagre, hochsitze, foderautomater m.m. på vores webshop (www.skovdyrkershop.dk).

Hvordan kommer man i gang?

Hvis man går i overvejelser om at udleje korttidsjagter på sin ejendom, bør man overveje en række emner:

- Hvilke former for jagt kan der udlejes på ejendommen?
- Er forholdene for udlejning tilstrækkelige, eller skal der gennemføres forbedringer, inden en udlejning kan påbegyndes?
- Hvordan skal udlejningen markedsføres?
- I hvilket omfang kan man selv stå for den nødvendige jagt- og vildtpleje samt afholdelse af jagterne, og i hvilket omfang skal man have hjælp til det?

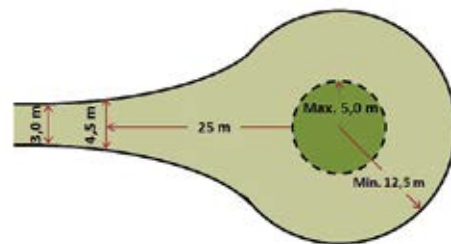
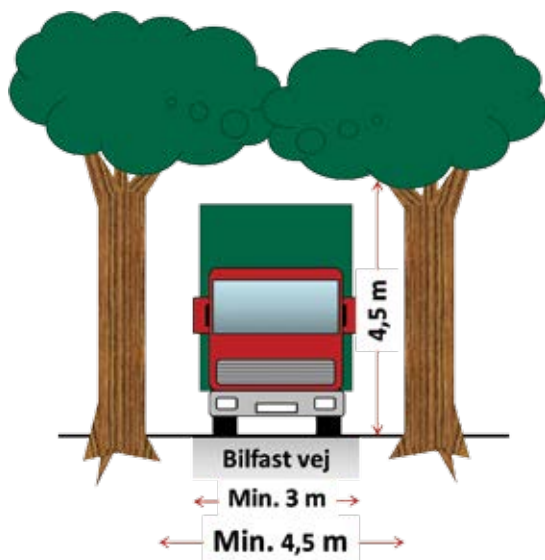
Skovens veje er vigtige

– de giver adgang til skovens værdier

Vi får med mellemrum klager fra skoventreprenører og lastbilchauffører, der har problemer med at færdes i vore medlemmers skove. Især i en våd `vinter` som i år.

Der kan være tale om dårlig eller manglende belægning. Lastvognstog, som vejer helt op til 80 tons, skal kunne komme frem under alle normale vejrforhold, også i vådt føre og sne. Og vi taler desuden om problemer med skovveje, som er for smalle, som ender blindt, eller som har for skarpe sving.

Skovdyrkerne har udgivet et faktablad med de krav, som vognmænd og entreprenører gerne så, at vore skove levede op til. Faktabladet kan downloades fra vores hjemmeside (søg på 'Krav til bilfaste veje', og i den lille artikel, der kommer frem, er der et link til faktabladet). Herunder uddrag fra vores faktablad:

Hvis de nævnte mål overholdes – og vejene i øvrigt er bilfaste – kan dit træ altid hentes ud af skoven uden problemer.

